

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
VASA YRKESHÖGSKOLA
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ly Huynh

UNGDOMSBROTTLIGHET
EN STUDIE AV ORSAKER OCH
ÅTGÄRDER

Företagsekonomi och turism
2010

FÖRORD

Detta lärdomsprov är skrivet hösten 2010 vid Vasa yrkeshögskola enheten för företagsekonomi och turism.

Ämnet för mitt lärdomsprov valde jag på grund av mitt intresse för kriminalitet som en sociologisk och kriminologisk företeelse.

Jag vill rikta ett speciellt varmt tack till respondenterna för svaret, min handledare Mayvor Höglund som hjälpt mig med idéer till lärdomsprovet, min pojkvän, familj och mina vänner för deras stöd, samt de andra som hjälpt mig slutföra mitt arbete.

Vasa den 9 december 2010

Ly Huynh

VASA YRKESHÖGSKOLA

Utbildningsprogrammet för företagsekonomi

ABSTRAKT

Författare	Ly Huynh
Lärdomsprovets titel	Ungdomsbrottslighet en studie av orsaker och åtgärder
År	2010
Språk	svenska
Sidantal	59 + 6 bilagor
Handledare	Mayvor Höglund

Lärdomsprovets huvudsyfte är att redogöra för processen som inträffar efter att en ung människa i åldern 15-21 år har begått ett brott, och att redogöra för det efterföljande straffet och påföljderna. Bisyftet är att även ge en insikt om, vad som leder till ungdomsbrottslighet samt hur det kan förebyggas. En ökad kunskap inom området är relevant eftersom det påverkar ungdomarna, och därmed även indirekt det sociala arbetet, rättsväsendet, näringslivet samt enskilda individer.

I den teoretiska delen ges läsaren en inblick i ämnet, en introduktion av ungdomsbrottslighet och dess bakgrund, samt en definition av begreppet ungdom och brottslighet. Därefter redogörs för de mest förekommande brotten bland ungdomarna, vad som händer efter att de har begått brott samt för det efterföljande straffet och påföljderna. Läsaren får även bekanta sig med hur man kan försöka förebygga ungdomsbrottsligheten.

Den empiriska delen baserar sig på en undersökning om vad som händer efter att brottet har begåtts, och hur de föreskrivna påföljderna förverkligas i praktiken. Undersökningen bygger på intervjuer med personer som arbetar med unga förbrytare i olika skeden. Frågorna berör allmänna åsikter kring straffprocessen och påföljderna samt egna åsikter om varför ungdomar begår brott.

Resultatet av den empiriska undersökningen visar, att man i praktiken följer föreskrivna lagar och förordningar som gäller unga förbrytare. Resultaten visar också att man verkligen försöker ingripa i ett så tidigt skede som möjligt för att förhindra unga att begå brott. Med andra ord, är handläggningstiden väldigt viktig i ungdomsmål eftersom sambandet mellan brott och straff framhävs tydligare. Tanken är att ungdomarna ska se sambandet mellan gärningen och konsekvensen av den. I intervjun besvarades frågan om varför ungdomar begår brott på många olika sätt. Detta bevisar att det är flera faktorer som leder till ungdomsbrottslighet.

Ämnesord   Ungdomsbrottslighet, ungdomsstraff, unga lagöverträdare

ABSTRACT

Author	Ly Huynh
Title	Juvenile delinquency
Year	2010
Language	Swedish
Pages	59 + 6 appendix
Name of Supervisor	Mayvor Höglund

The purpose of the thesis is to give increased knowledge about juvenile delinquency in different stages. An increased knowledge of the area is relevant because it affects the youth and their possible future within crime and it is of relevance for social workers, the justice system, the business world, and also single individuals.

The theoretical part gives an introduction and a historical view of the subject. It also contains a definition of both juvenile and delinquency. The more common crimes of young offenders, plus the following procedures and aftermath of a crime has been committed are also mentioned. The reader will also get an insight into what is done to prevent juvenile delinquency.

The empirical part is based on a study of the aftermath of the crime, and how all of the legal procedures are handled in a practical sense. The study is based on interviews with different persons that are through their work involved with young offenders in the different stages of the process. The interviews are based on different questions regarding opinions on the criminal process, the repercussions and also their own opinions on why young people choose to commit crimes.

The results of the empirical part show that the legal regulations for the treatment of young offenders are followed. Results also show that you try to intervene as soon as possible in order to prevent the crimes from happening. Keeping the legal process as quick as possible is also important since it helps highlight the connection between crime and punishments, therefore helping the young offender see the reactions and repercussions of his actions. The question in the interview regarding the reasons for juvenile delinquency was answered in many different ways, thus indicating that there are many factors that lead to juvenile delinquency.

Key word   Juvenile delinquency, youth justice system, young offender

Innehåll

1	INLEDNING	9
1.1	Val av ämne	9
1.2	Undersökningsmetod	10
1.3	Syfte	11
1.4	Avgränsning	11
1.5	Arbetets uppbyggnad	11
2	UNGDOMAR OCH UNGDOMSBROTTLIGHET	12
2.1	Vad anses med begreppet ungdom?.....	12
2.2	Varför ”väljer” man den kriminella banan?.....	12
2.2.1	Riskfaktorer	13
2.2.2	Föräldrar och uppfostringstyp	14
3	OLIKA TYPER AV BROTT	16
3.1	Vad är brott/brottslighet?	16
3.2	Statistik	17
3.2.1	Trafikbrott	18
3.2.2	Brott mot liv och hälsa	19
3.2.3	Egendomsbrott	20
3.3	Hur ungdomsbrottsligheten statistikförs	21
4	PROCESSRÄTT	22
4.1	Förundersökning av polisen	22
4.2	Åklagaren fastställer åtal.....	22
4.3	Domstolen har det slutgiltiga beslutet.....	24
5	STRAFF OCH PÅFÖLJDER FÖR UNGA FÖRBRYTARE.....	25
5.1	Lagstiftningen och praxis.....	25
5.2	Icke straffrättsliga påföljder	26
5.2.1	Körförbud	26
5.2.2	Anteckning i straffregistret	27
5.2.3	Skadestånd	27
5.3	Ordningsbot & böter	28
5.4	Villkorligt fängelsestraff	28

5.5	Ungdomsstraff.....	30
5.6	Samhällstjänst	31
5.7	Ovillkorligt straff	32
6	BROTTSFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER AV UNGA FÖRBRYTARE	34
6.1	Allmänt om brottsprevention	34
6.2	Föräldrarnas ansvar	35
6.3	Skolans förebyggande åtgärder.....	36
6.4	Medling	37
7	UNDERSÖKNINGENS RESULTAT	39
7.1	Intervjuns resultat.....	39
7.1.1	Straffprocessen samt straff & påföljder i praktiken	39
7.1.2	Åsikter om varför begår ungdomar brott	43
7.1.3	Rehabilitering av barn och unga i praktiken	45
7.2	Analys av undersökningen.....	47
7.3	Undersökningens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet.....	49
8	SLUTDISKUSSION	51
9	KÄLLFÖRTECKNING	53
	BILAGOR	

FÖRTECKNING ÖVER BILAGOR

Bilaga 1. Frågor + svar Polisnärheten i Vasa

Bilaga 2. Frågor + svar Österbottens tingsrätt

Bilaga 3. Frågor + svar Österbottens tingsrätt

Bilaga 4. Frågor + svar Vasa byrå för samhällspåföljder

Bilaga 5. Frågor + svar Österbottens medlingsbyrå

Bilaga 6. Utskick + svar Lagmans gården

Bilagorna saknas i nätversionen, men finns till påseende vid Vasa yrkeshögskola.

FÖRTECKNING ÖVER TABELLER

Tabell 1: Misstänkta personer i åldern 15-21 år 2000 – 2009

Tabell 2: Allmänna brott som unga mellan 15-21 år misstänks för år 2009

Tabell 3: Allmänna brott som unga mellan 15-21 år misstänks för år 2009

Tabell 4: Antal ungdomsstraff för ungdomar mellan 15-17 år 2005-2009

Tabell 5: Straffprocessens förlopp ”icke officiell översättning”

1 INLEDNING

1.1 Val av ämne

Mitt intresse för kriminalitet som ett sociologiskt och kriminologiskt problem har alltid funnits i bakhuvudet på mig. Då jag väl valde området diskuterade jag detta med min lärare, då bestämde jag mig för att specificera mig på ungdomsbrottsligheten eftersom ämnet intresserar mig. Ungdomsbrottsligheten är också ett aktuellt ämne i dagens läge. Det är ändå inget nytt fenomen att ungdomar begår brott. Ungdomsbrottsligheten uppmärksammas i princip dagligen i media, det är inte sällan man ser rubriker som har att göra med exempelvis unga rattfyllerister eller slagsmål och misshandel mellan ungdomar på offentliga platser.

För ännu mindre än tio år sedan särskilde sig inte de straffrättsliga påföljderna mellan unga och vuxna personer. De egentliga straffalternativen var i överlag böter och fängelse och först på 1990 talet uppmärksammades det rättsliga ungdomssystemet. Det finländska rättsliga ungdomssystemet beaktades genom t.ex. ungdomsstraffet som infördes permanent år 2005 av riksdagen. Riksdagen har med åren, även avgett andra propositioner med inverkan på påföljderna för unga som begår brott. (Marttunen 2008, 61-69)

Det rättsliga ungdomssystemet beaktades också i.o.m. att Finland gick med år 1991 i konventionen om barnens rättigheter. I artikel 37 i FN:s konvention om barnets rättigheter stadgas att *”inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Gripande, anhållande, häktning, fängslande eller andra former av frihetsberövande av ett barn skall ske i enlighet med lag och får endast användas som en sista utväg och för kortast lämpliga tid”*.

(<http://www.unicef.fi/barnkonventionen>;

http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kk_218_1999_p.shtml)

Lärdomsprovet är avsett att ge läsaren mer kunskap om hur straffprocessen går till för unga förbrytare som begått brott. Lärdomsprovet ämnar även ge en ökad

förståelse för varför ungdomar begår brott, det efterföljande straffet och påföljderna samt hur man kan förebygga detta. En ökad kunskap inom området är relevant för socialt arbete, rättsväsendet, näringsliv samt enskilda då hanteringen av unga förbrytare påverkar de enskilda ungdomarnas framtida brottsutveckling. För att ha en sannolik chans att förhindra brottslighetens konsekvenser är det även relevant att forska kring deras sociala problem och att alla samarbetar, inte bara myndigheter utan även näringsliv och enskilda ska erbjuda en hjälpande hand för ett bättre samhälle och tryggare värld.

1.2 Undersökningsmetod

I den teoretiska delen av mitt arbete har jag använt mig av böcker, artiklar både ur tidningar och från internet, regeringens proposition till riksdagen, samt olika myndigheters hemsidor på internet som innehåller information om ungdomsbrottslighet.

I den empiriska delen vill jag försöka klargöra, vad som händer efter att en ung förbrytare mellan 15 – 21 år begått ett brott och hur påföljderna förverkligas i praktiken. Därför har jag valt att använda kvalitativ forskningsmetod eftersom jag söker svar i ord och satser till mina frågor. Mitt intresse har även legat i personliga erfarenheter och åsikter i anknytning till straffprocessen och påföljder för unga personer samt varför ungdomar begår brott. På grund av detta har jag valt den öppna individuella intervjun med personer som arbetar med ungdomsbrottsligheten, för att få höra deras upplevelse av fenomenet. (Jacobsen 2007, 92-93)

Genom litteraturstudier och bearbetning av teoridelen, har jag skaffat mig en grund, som jag utarbetat intervjufrågorna från. Intervjun gjordes med bandspelare på platsen. Jag valde att använda bandspelare eftersom man inte behöver göra anteckningar och man kan lyssna till intervjun upprepade gånger samt skriva ut intervjun och läsa vad som ordagrant sagts. Detta gör att man kan koncentrera sig mera på frågorna och svaren. (Trost 1997, 50-52)

1.3 Syfte

Mitt huvudsyfte är att redogöra för processen som inträffar efter att en ung människa i åldern 15-21 år har begått ett brott och att redogöra för det efterföljande straffet och påföljderna. Bisyftet är att även ge en insikt om vad som leder till ungdomsbrottslighet samt hur det kan förebyggas.

1.4 Avgränsning

Ungdomsbrottsligheten är ett omfattande område att studera. Därför måste lärdomsprovet begränsas. Varför pojkar begår mera brott än flickor eller begår ungdomar med invandrabakgrund mera brott än ungdomar som inte är invandrare, samt barn under 15 år kommer inte heller att behandlas i detta arbete.

1.5 Arbetets uppbyggnad

Jag har delat in mitt arbete i tre delar. Första delen ger läsaren en inblick i ämnet, en introduktion av ungdomsbrottslighet och dess bakgrund samt en definition av begreppet ungdom och brottslighet. Därefter redogörs för vad lagen säger om unga lagförbrytare, orsakerna till varför ungdomar begår brott, vilka slags brott de begår och hur straffprocessen går till. I andra delen förklarar jag, vad man försöker göra för att förebygga ungdomsbrottsligheten sedan framställs resultatet av min undersökning om vad som händer med unga förbrytare efter att brott begåtts. Vidare redogörs för hur påföljderna tillämpas i praktiken samt bidragande orsaker till att ungdomar begår brott.

Slutligen, i tredje delen, kommer sammanfattningen, reflektionerna och förslag till en fortsatt undersökning.

Arbetets uppbyggnad har jag gjort enligt rekommendationer och bestämmelser som finns för skrivande av lärdomsprov vid Vasa yrkeshögskola.

2 UNGDOMAR OCH UNGDOMSBROTTLIGHET

2.1 Vad anses med begreppet ungdom?

Ur psykologins synvinkel infaller ungdomen ungefär mellan 11 och 22 års ålder, vilket är ett levnadsskede som infaller mellan barndomen och vuxenåldern. Man är med andra ord fortfarande ung, men inte längre barn.

Ungdomsfasen innebär många förändringar, det första är människorelationskrisen, där relationer till familjen eller de personer som står den unga närmast förändras. Då äger frigörelsen från familjen rum, och det är dags att åta sig det ansvar som vuxenlivet för med sig och lämna ungdomstidens ansvarsfria tider bakom. Förr var kriteriet för vuxenlivet att individen avslutat utbildningsfasen och etablerat sig på arbetsmarknaden. Nu menar forskare att ungdomsperioden har blivit allt längre eftersom allt fler unga väljer att studera för en längre tid. Den andra delen är förändringar i kroppsbilden som t.ex. fysiska förändringar, som tillhör en del av identitetskrisen. Den tredje är den ideologiska krisen, där den unga utformar sitt egna synsätt på världen och de svårigheter som då uppkommer. (Himberg m.fl. 1992, 81-96)

Dagens ungdomar har blivit mera radikala och har en större tendens att pröva gränserna än förut, såsom användningen av tobak, alkohol och droger i allt lägre ålder påvisar. Under veckosluten kan man t.ex se mycket unga personer med störande beteende i samband med användningen av rusmedel. Den förändrade livstilen bland ungdomarna har lett till mera ungdomsbrottlighet.

(http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/tpa_211_2001_p.shtml)

2.2 Varför ”väljer” man den kriminella banan?

Varför vissa unga förbrytare förblir kriminella medan de allra flesta unga förbrytare inte fastnar i den kriminella banan, är frågor som kräver svar på flera olika plan. Det finns en del forskning om vilka tidiga riskfaktorer som kan leda till att en person blir kriminell. Det kan handla om avvikande beteende redan som

liten, där man är allmänt bråkig, har svårt att hantera känslor och beter sig aggressivt och förstör för andra vilket resulterar i problem med kompisar och till svårigheter i skolan över huvudtaget. Det betyder inte att alla som har ett avvikande beteende blir kriminella, utan det handlar ofta om flera olika saker som påverkar risken för att bli kriminell.

(<http://www.brottsrummet.se/Bazment/21.aspx>)

2.2.1 Riskfaktorer

Enligt Blomberg (1971, 14) föds varje människa med vissa anlag och förutsättningar, som sedan formas under påverkan av upplevelser och intryck.

Tidiga riskfaktorer såsom uppförandestörningar, uppmärksamhetsstörningar, kognitiva störningar, emotionella störningar och multiproblem ska man särskilt ta fasta på i ett tidigt skede. Även livsfaktorer spelar en viktig roll. (Blomberg 1971, 14; Brå-rapport 2001:15 15-16)

Då man upptäcker normbrytande beteende redan under barndomsåren är risken relativt stor att beteendet fortsätter. Det negativa beteendet skall man försöka hindra i ett så tidigt skede som möjligt, så att den negativa utvecklingen inte blir värre och får fäste och utvecklas. (Brå-rapport 2001:15 10-11)

Det finns flera individuella orsaker till varför barn beter sig våldsamt, men allmänt vedertaget har den största inverkan på huruvida en person kommer att bli benägen att reagera med våld eller inte att göra med samspelet mellan gener och miljön. (Brå-rapport 2001:15 15)

Forskningsresultat visar bland annat på att en del fysiologiska och neurologiska skador orsakar våldsbeteende och rastlöshet hos barn. Såväl hormonella faktorer som funktioner i det autonoma respektive centrala nervsystemet bidrar till olika grundläggande förutsättningar för att utveckla impulsivitet, aggressivitet och liknande beteendemönster, som i sin tur medför ökad risk för kriminell utveckling. Forskning har även visat att dessa beteendemönster kan uppstå genom tidiga biologiska skador på barnet, skador t.ex. genom för tidig födsel eller

förlossningskomplikationer om modern har missbrukat under graviditeten. (Brå-rapport 2001:15 17)

Hur förknippas genetik med våldsbenägenhet? Det finns biologiska grunder till våldsbenägenhet och dessa är, uppförandestörningar såsom ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder), bipolärt syndrom t.ex. manodepressiv störning, missbruk av droger som alkohol, kokain och amfetamin, tourettes syndrom och organiska hjärnskador t.ex. särskilt frontallobskador. (Sandström 2000, 86-94)

2.2.2 Föräldrar och uppfostringstyp

Föräldrarna har det primära ansvaret för sina barn, för familjens möjlighet att ge en god uppfostran, så ställs vissa krav på föräldrarna. Föräldrarna måste främst fungera som stöd för barnets utveckling, och kunna sätta gränser samt lära ungdomarna förmågan att handskas med ilska och konflikter. (Sandström 2000, s. 103.)

Första faktorn som är central för barnets utveckling, är föräldrarnas stöd och deras förmåga att förmedla och uppmuntra prosociala värderingar, attityder och beteenden. Bristande engagemang från föräldrarnas sida, visar att barnen löper en ökad risk för antisocial utveckling. Barn till föräldrar som har brister på den känslomässiga närheten och relationen, löper en ökad risk för att utveckla emotionella störningar. (Brå rapport 2001:15)

För att den unga ska se någon mening med vuxenlivet, är det viktigt att få den unga att förstå vad vuxenlivet innebär. Men, i dagens läge har ledarskapsförhållandet blivit omvänt, idag söker de vuxna istället ungdomliga förebilder. Därför uteblir svar på hur vuxenheten skall gestalta sig.

För att den unga inte ska vara alltför villrådig, är det viktigt för den unga att möta vuxna som trivs med att vara vuxna och kan vara modeller för vuxenhet. Därför måste föräldrarna som är barnets vårdnadshavare, vara trygga i sin vuxenhet och få ungdomarna att uppleva att föräldrarnas liv är tillräckligt gott och hoppfullt.

Föräldrarna ska på samma gång våga vara föräldrar och därmed auktoriteter för sina barn. (Sandström 2000, 104)

Den andra faktorn som är viktig i barnets utveckling är föräldrarnas förmåga att sätta gränser. Gränser är viktig eftersom det skapar trygghet för barnet. Sandström har tagit upp Hanson 1996 där han nämner följande drag som ofta förekommer i familjer med ungdomskriminalitet, familjesammanhållning och familjedisciplin är svagare, modern utformar reglerna medan fadern ser till att de blir åttlydda eller att barnet är mer inflytelserikt än båda eller en av föräldrarna. Därför skall gränssättningen handla om ömsesidig respekt från föräldrar och barn. (Sandström 2000, 104 - 105)

Den tredje faktorn som är viktig i barnets utveckling är föräldrarnas förmåga att tillämpa en konstruktiv konflikthantering utan hot och våld samt att föräldrarna vet var barnen är och vad de gör. Finns inte konsekvens och balans i uppfostran medför detta en ökad risk för antisocial utveckling när barnet väl börjar konfronteras med kamrater, skola och omvärlden i övrigt. (Sandström 2000, 106 - 107)

3 OLIKA TYPER AV BROTT

3.1 Vad är brott/brottslighet?

För att en individ skall kunna bestraffas måste handlingen vara straffbart enligt lag. Inom juridiken kallas detta för legalitetsprincipen och på latin för ”*Nullum crimen sine lege*” vilket betyder ”Inget brott utan lag”. (Sarnecki 2009, 20)

I vårt moderna samhälle är lagarna föremål för ständiga förändringar. Lagar kan bli föremål för avkriminalisering, vilket innebär att tidigare handlingar som definieras som brott definieras inte längre som brott eller tvärtom, handlingar som tidigare inte varit brott kan beläggas med straff. Värde på straffet kan också vara föremål för förändring. Brott som tidigare ansågs vara grova, kan idag värderas som mindre grova och leda till lindrigare straff, eller brott som tidigare haft lindriga straff leda till hårdare straff. (Sarnecki 2009, 20-21)

Avsikten med att straffbelägga handlingar är för att de är sådana som uppfattas som farliga av dem som har den lagstiftande makten i samhället. När vårt samhälle förändras, ändras också vår uppfattning om saker som inte är önskvärdt, vilket leder till att lagarna måste reformeras. (Sarnecki 2009, 21)

Det andra syftet med att straffbelägga handlingar är att skrämja bort andra från att göra samma sak. Värden av straffet beror på omfattningen av brottet, begår man ett grövre brott får man ett hårdare straff, och det leder därmed till en starkare avskräckande verkan. Men enligt Sarnecki (1988, s. 150) kan de som återfaller i den kriminella banan om och om igen känna till straffsystemet allt för väl, de kommer inte att tycka att straffsystemet är tillräckligt avskräckande längre, i proportion till de fördelar som det planerade brottet kan innebära. Sedan kommer bedömningen av hur sannolikt det är att de kommer att bli bestraffad för sitt brott. Är risken för att bli upptäckt minimal och straffet mycket strängt, kan gärningsmannen ändå ta risken att begå brottet, blir han eller hon sedan upptäckt försöker han eller hon till varje pris undvika att bli fast med risk för eget och andras liv. (Sarnecki 1988, 150)

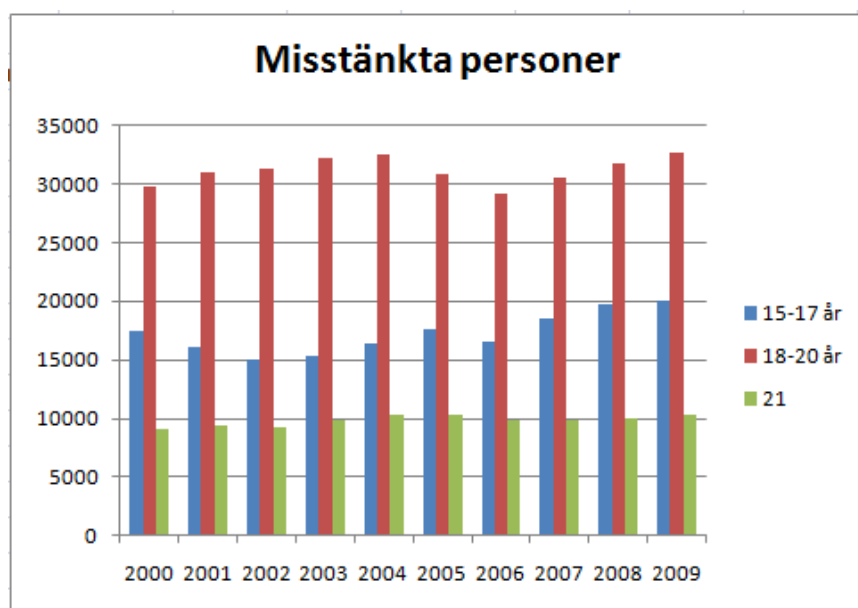

3.2 Statistik

År 2009 var antalet personer misstänkta för brott 465 485 av vilket 62 983 var ungdomar i åldersgruppen 15 – 21 år vilket innebär att ungdomsbrottsligheten utgör 12% av antalet lagförda personer. Detta är en ökning med 1518 personer eller 2 procent jämfört med 2008.

Under de senaste 10 åren har brottsutvecklingen varit stabil hos ungdomarna. Det har rört sig mellan 55 000 och 63 000. År 2009 var antalet ungdomar (15-21) misstänkta för brott störst, jämfört med år 2006 då antalet ungdomar misstänkta för brott var lägst, med antalet 55 417, så det har skett en ökning med 6 procent. Orsaken till ökningen finns det dessvärre ingen entydig förklaring till men enligt Sjöholm som är kriminalöverkonstapel på Österbottens polisinsättning i Vasa kan det handla t.ex. om anmälningsfrekvens, registreringspraxis, ändring i lagstiftningen lågkonjunktur eller att polisen har valt att fokusera mera på ett viss område. Dessa orsaker kan lätt manipulera statistiken till en uppgång eller nedgång, även om en sådan de facto inte skett.

Enligt polisens register över ungdomar som är misstänkta för brott är toppåldern, d.v.s. den ålder då ungdomarna begår mest brott, 18-20 år.

Tabell 1 Misstänkta personer i åldern 15-21 år 2000 – 2009

Källa: Polisens register över ungdomar som är misstänkta

De vanligaste ungdomsbrotten bland 15-21 åringar år 2009 var trafikbrott, egendomsbrott, brott mot liv och hälsa, narkotikabrott, och brott mot myndigheter. Mord som begåtts av minderåriga (under 21 år) är relativt sällsynta och sexualbrott förekommer med endast 1 procent marginal.

Tabell 2 Allmänna brott som unga mellan 15-21 år misstänks för år 2009

Källa: Polisens register över ungdomar som är misstänkta

3.2.1 Trafikbrott

Inom trafikbrott år 2009 var det vanligaste brottet äventyrande av trafiksäkerheten. Den unga förbrytaren är oftast spritpåverkad när brottet begås, men i vissa fall förnekar han eller hon att de har förtärt alkohol för att slippa ställas till ansvar även för rattfylleri, eller tvärtom, de lägger skulden på alkoholen trots att de varit nykter, eftersom de tror att straffet bedöms mildare. (Blomberg 1971, 54)

För rattfylleri döms man till böter eller till fängelse i högst sex månader, för vilket i strafflagen 23 kap 3 § stadgas ”Den som för ett motordrivet fordon eller en

spårvagn efter att ha förtärt alkohol i en sådan mängd att alkoholhalten under eller efter färden är minst 0,5 promille i hans blod eller minst 0,22 milligram per liter i hans utandningsluft, skall för rattfylleri dömas till böter eller till fängelse i högst sex månader.”

Man skall då uppsåtligen eller av oaktsamhet bryta mot vägtrafiklagen eller fordonslagen, eller med stöd av dem utfärdade bestämmelser på ett sätt som är ägnat att äventyra någon annans säkerhet. Enligt strafflagen 23 kap. 1 § skall för äventyrande av trafiksäkerheten dömas till böter eller till fängelse i högst sex månader.

Vid grovt rattfylleri 23 kap 4 § skall alkoholhalten vara minst 1,2 promille i gärningsmannens blod eller minst 0,53 milligram per liter i hans utandningsluft eller *”gärningsmannens förmåga till de prestationer som uppgiften kräver är kännbart nedsatt, eller gärningsmannen har intagit annat rusmedel än alkohol eller intagit sådant rusmedel och alkohol så att hans förmåga till de prestationer som uppgiften kräver är kännbart nedsatt, och omständigheterna är sådana att brottet är ägnat att äventyra någon annans säkerhet, skall gärningsmannen för grovt rattfylleri dömas till minst 60 dagsböter eller till fängelse i högst två år.”*

3.2.2 Brott mot liv och hälsa

Till gruppen brott mot liv och hälsa tillhör misshandel. Brott mot liv och hälsa i press och tv ger alltid delvis en annan bild, vilket beror på att nyheter tenderar att publiceras innan polisutredningarna är färdiga och innan den bakomliggande orsaken till brottet framkommit. Man kan t.ex. ta misshandel, på ett tidigt stadium av en utredning verkar våldet ofta vara oprovocerat därför att bakgrunden ännu är okänd. När utredningen är klar visar det sig dock oftast att våldet förorsakats av en konflikt. Man kan nästan säga att våld alltid är en konsekvens av konflikter (Sandström, 2000, 30)

Enligt strafflagen 21 kap. 5 § ” Den som begår fysiskt våld mot någon eller som utan att begå sådant våld skadar någons hälsa, tillfogar honom smärta eller försätter honom i medvetlöshet eller något annat motsvarande tillstånd, skall för misshandel dömas till böter eller fängelse i högst två år. Försök är straffbart.”

3.2.3 Egendomsbrott

Det vanligaste brottet som ungdomar begår är snatteri och skadegörelser som tillhör gruppen egendomsbrott. Snatteri är en typ av stöld, men anses som mindre allvarlig eftersom det rör sig om värden som är under 400 euro. Enligt strafflagen 28 kap. 3 § är försök till snatteri straffbart, och för snatteri döms man till böter.

För skadegörelse som innebär att man förstör eller skadar någon annans egendom döms man till böter eller fängelse i högst ett år. Försök till skadegörelse är straffbart om man förutom förstör eller skadar någons annans egendom även döljer eller hemlighåller information som har upptagits på ett datamedium eller någon annan upptagning.

Tabell 3 Allmänna brott som unga mellan 15-21 år misstänks för år 2009

Källa: Polisens register över ungdomar som är misstänkta

3.3 Hur ungdomsbrottsligheten statistikförs

Den officiella brottsstatistiken som kommer till polisens kännedom och som registreras i deras databas innehåller endast de brott som anmälts.

En del brott som blivit anmälda av t.ex. målsägande eller människor som ringer till nödcentralen och meddelar om brott, räknas alltid inte heller som brott. Enligt Sarnecki (2003, 60 – 61) kan det röra sig om olika typer av falska alarm, missuppfattningar, tappade saker, eller försäkringslurendrejeri.

Sedan finns det de, som inte anmäler brottsligheten, vilket leder till problem eftersom den aldrig registreras och följaktligen inte kommer med i statistiken över registrerade brott. Brott som inte blivit anmälda brukar kallas dold brottslighet. Detta leder till problem för myndigheterna, för uppskattningen i vilken riktning brottsligheten utsträcker sig blir svårare att bedöma. (Sarnecki 2003, 60 – 61)

Vetskapen om detta problem har gjort att man tagit eget initiativ och utvecklat olika alternativa sätt att få reda på brottsmängden i samhället. Självdeklarationsundersökning är bland de mest kända alternativen samt offerundersökning. Självdeklarationsundersökning innebär en undersökning där individer, oftast ungdomar, blir tillfrågade om deras egen brottslighet och andra avvikande beteende. En självdeklarationsundersökning har visat att majoriteten av de ungdomar som begår brott, har gjort det vid något enstaka tillfällen, medan en mindre andel har begått många brott. Offerundersökning innebär å andra sidan att man tillfrågar eventuella offer om deras utsatthet för brott.

(Sarnecki 2003, 69 - 72)

4 PROCESSRÄTT

4.1 Förundersökning av polisen

En förundersökning äger rum när polisen har fått en så noggrann beskrivning som möjligt av vad som har skett och vet vilka de inblandade parterna är. Vanligaste parterna är målsägande, den person som blivit utsatt för gärningen och den misstänkte gärningsmannen. En polisanmälan kan vem som helst göra som har någon information om brottet. T.ex. målsägande, ombud, någon nära anhörig eller vittne.

(<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/9567C0E0ED23F414C2256BBF0043EAD0?opendocument>)

Enligt lagen om utredning av unga brottsmisstänkta situation 3 § skall förundersökningsmyndigheten anmäla brottet till åklagaren, socialmyndigheten och Brottspåföljdsmyndigheten inom 14 dygn efter det att en ung person registrerats som ung brottsmisstänkt (15-20 år) i förundersökningsmyndighetens datasystem. Anmälan behöver inte göras om förundersökningen har avslutats utan att ärendet överlämnats till åklagaren eller om brottet begicks när den misstänkte var 18-20 år och strafforder- eller ordningsbotsförfarande tillämpas på ärendet.

Är det frågan om barn som inte fyllt 18 år skall barnet vid förundersökning bemötas på det sätt som deras ålder och utvecklingsnivå förutsätter. Barnet får inte heller i onödan förorsakas olägenheter i skolan, på arbetsplatsen eller i någon annan för barnet viktig omgivning. Undersökningen skall i mån av möjlighet utföras av polismän som är väl förtrogna med denna uppgift. Detta stadgas i lagen om förundersökning och tvångsmedel 10 § och 11 §.

4.2 Åklagaren fastställer åtal

När förundersökningen är färdig skickas materialet till åklagaren, som gör en åtalsprövning. När åklagaren fastställer sitt beslut utgör han eller hon en

oberoende och självständig del av vårt rättsväsende. Vilket betyder att han eller hon inte får ta emot råd eller order från någon, inte heller från polisen.

Efter en grundlig undersökning av materialet, avgör åklagaren om han ska väcka åtal eller inte. Finner åklagaren att det finns sannolika skäl till stöd för den misstänktes skuld, väcker åklagaren åtal och ärendet går vidare till domstol.

Om straffet kan tänkas bli strängare än böter ska åklagaren inom 14 dygn be Brottspåföljdsmyndigheten sammanställa en påföljdsutredning. (L633/2010; Elfgrén, Juntunen & Norppa 2007, 74 - 75)

En påföljdsutredning är enligt lagen om utredning om den brottsmisstänktes situation 5 § en bedömning av hur en ung brottsmisstänkts sociala anpassning kan främjas och han eller hon hindras att begå brott genom valet av påföljd och verkställandet av påföljden. Samverkan mellan Brottspåföljdsmyndigheten och socialmyndigheten spelar här en viktig roll eftersom de tillsammans ska skaffa fram information och sedan sammanställa ett skriftligt utlåtande om personens levnadsförhållanden, särskilt rusmedelsmissbruk, missbrukarrehabilitering, mentala hälsa, användning av mentalvårdstjänster, behov av övriga tjänster och stödåtgärder och om andra omständigheter som väsentligt hör samman med hans eller hennes sociala situation. Informationen kan även fås från andra myndigheter samt privata sammanslutningar och personer.

Om merparten av brottet har begåtts efter att den brottsmisstänkte har fyllt 21 år eller om det är uppenbart onödigt att göra en påföljdsutredning, görs den inte.

Åklagaren kan besluta om åtalseftergift ifall det saknas tillräckliga bevis, eller orsaken till den unga förbrytarens handling i gärningsögonblicket varit ”oförstånd” eller ”förhastande” eller t.ex. åtalsrätten enligt lag redan är preskriberad.

(L689/1997; Elfgrén, Juntunen & Norppa 2007, 74 – 75; Frände 2009, 194)

4.3 Domstolen har det slutgiltiga beslutet

Om en åklagare beslutat att åtal ska väckas, ska tingsrätten i sin tur ta upp målet till huvudförhandling. Domstolen har som uppgift att handla rätt och enligt lagen. Domstolen är också oberoende som är stadgad enligt lagen. Brottmål, tvistemål och ansökningsärenden sköter tingsrätterna. I Finland finns 27 (1.10.2010) tingsrätter. Chefen för tingsrätten går under namnet lagman och de övriga domarna är tingsdomare. I vissa ärenden har tingsrätten nämndemän. Man avgör ärendena antingen i sammanträde, till vilket parterna i målet inkallas, eller i kansliförfarande, varvid avgörandet görs enbart på basis av handlingarna. Notarier eller kanslipersonal med passande utbildning kan avgöra enkla ärenden. Men, advokatmässiga råd får domstolen inte ge utan för det finns rättshjälpsbyråer, advokatbyråer och juridiska byråer. (L581/1993; <http://www.oikeus.fi/7801.htm>)

Väljer man att överklaga domen man fått från tingsrätten kan man överklaga avgöranden i hovrätten. I Finland finns sex hovrätter: Helsingfors, Kouvola, Rovaniemi, Vasa, Åbo och Östra Finlands (Kuopio) hovrätter. (Elfgren, Juntunen & Norppa 2007, 75 - 79)

5 STRAFF OCH PÅFÖLJDER FÖR UNGA FÖRBRYTARE

5.1 Lagstiftningen och praxis

I det finländska straffrättsystemet är påföljderna för ungdomar som begår brott annorlunda än påföljderna för vuxna förbrytare av bl.a. den orsaken att unga ofta gör sig skyldiga till brott av obetänksamhet eller för att pröva samhällets gränser. Då tar man gärningsmannens ålder i beaktande bl.a. i förfarandet vid behandling av brottmålet, valet av påföljdsart och vid utmätning av straff. Enligt strafflagen 6 kap 6 § 4 mom. får unga förbrytare innan han eller hon fyllt 18 år, en så kallad ”ungdomsrabatt” där han eller hon får dömas till högst tre fjärdedelar av det maximala fängelse- eller bötesstraff som föreskrivs för brottet och lägst det minimum i den straffart som föreskrivs för brottet. Ärende beträffande ungdomar skall dessutom handläggas skyndsamt, så att tiden mellan brott och reaktion blir så kort som möjligt.

Man försöker hålla ungdomarna borta från fängelset eftersom det är skadligt för den ungas utvecklingsprocess, dessutom är ungdomarna framtidens hopp i samhället.

(L39/1889;

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+229/2009&base=errp&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD&kieli=ru>)

Enligt lagen om unga förbrytare (31.5.1940/262) 1 § avses med ung förbrytare i denna lag person, ”*som vid begåendet av straffbar gärning fyllt femton, men icke tjugoett år*”. Med ung person avses däremot ungdomar i åldern 15 -17 år och personer under 15 år definieras, i rättslig terminologi, som barn.

(L262/1940; Marttunen & Takala, 2002, 16 – 17)

Barn under 15 år kan inte dömas för brott eller straff, och därför behandlas inte målet inte i domstol. Men begår barnet ett brott, har polisen rätt att ingripa och då kontaktas föräldrarna och socialvårdstjänsten enligt den nya barnskyddslagen som trädde i kraft år 2010.

(L417/2007; L262/1940; <http://www.rikosseuraamus.fi/16018.htm>)

Unga personer i åldern 15 – 17 år kan dömas till villkorliga fängelsestraff på samma sätt som myndiga personer. För unga personer tillämpas lindrigare straffskala, vilket innebär att straffet skall vara högst tre fjärdedelar av vad som skulle dömas ut om gärningsmannen var myndig. Men personer under 18 år döms inte till ovillkorlig fängelsestraff om inte vägande skäl finns.

(L262/1940; Marttunen & Takala, 2002, 16 – 17)

5.2 Icke straffrättsliga påföljder

Övriga icke straffrättsliga påföljder för unga förbrytare är t.ex. körförbud, anteckning i straffregistret, och skadestånd. (Boucht & Frände 2007, 201; http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8298/2009-101-3_20091013.pdf)

5.2.1 Körförbud

Enligt trafiklagen 5 kap 75 § 1 mom skall föraren av ett motordrivet fordon meddelas körförbud om *”han konstateras ha gjort sig skyldig till grovt äventyrande av trafiksäkerheten, rattfylleri eller grovt rattfylleri.”* I dessa fall meddelas körförbud av domstol. Har en förare gjort sig skyldig till rattfylleri utfärdas körförbud för minst 1 månad. För grovt äventyrande av trafiksäkerheten eller grovt rattfylleri utfärdas körförbud för minst 3 månader. Den längsta tiden för vilken körförbud kan meddelas är 5 år. (L267/1981)

Ett lindrigare alternativ är temporärt körförbud där *”en polisman kan utfärda temporärt körförbud för den som har körrätt och omhändertagna körkortet, om det finns sannolika skäl att misstänka att han har gjort sig skyldig till rattfylleribrott enligt 23 kap. 3 § 1 mom. eller 4 § strafflagen, det finns skäl att misstänka att han har gjort sig skyldig till grovt äventyrande av trafiksäkerheten eller till rattfylleribrott enligt 23 kap. 3 § 2 eller 3 mom. strafflagen.”* Har gärningsmannen

gjort sig skyldig till rattfylleribrott skall polisen utan dröjsmål besluta om det temporära körförbudet skall bestå. Har gärningsmannen däremot gjort sig skyldig till grovt äventyrande av trafiksäkerheten skall det temporära körförbudet bestå till dess domstolen beslutar om körförbud. (L267/1981)

5.2.2 Anteckning i straffregistret

En ung förbrytare införs i straffregistret om denne dömts till samhällstjänst, villkorligt fängelsestraff, jämte villkorligt fängelsestraff böter, ovillkorligt fängelsestraff, ungdomsstraff eller istället för ungdomsstraff böter..

Har den unga förbrytaren en anteckning i straffregistret, utplånas dessa anteckningar ur registret då 5 år förflutit från det den lagakraftvunna domen gavs. (L770/1993)

Uppgifterna i straffregistret samlas och förvaras samt överläts för åläggande och verkställande av straffrättsliga påföljder. Enligt straffregisterlag 1 § 3 mom får även uppgifter ur straffregistret *”lämnas ut för att användas vid utredning och bedömning av en persons tillförlitlighet och personliga lämplighet.”* (L770/1993)

5.2.3 Skadestånd

Enligt skadeståndslagen 5 kap 2 § har *”den som tillfogats en personskada har -- till ersättning för nödvändiga sjukvårdskostnader och andra nödvändiga utgifter, inkomstförlust, sveda och värk och andra tillfälliga men, bestående men.”* (L770/1993)

Förorsakar en person under 18 år skada ska enligt skadeståndslagen 2 kap 2 § ska den personen *”ersatta skadan i den man det prövas skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, skadevållarens och den skadelidandes ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.* (L770/1993)

5.3 Ordningsbot & böter

En ungdom som begått ett brott kan antingen bli dömd till ordningsbot eller dagsböter. Ordningsbot är lindrigare än böter eftersom beloppet är ett fast förmögenhetsstraff. Har man begått en lindrigare lagöverträdelse kan ordningsbot bestämmas som påföljd, när det strängaste föreskrivna straffet är böter eller fängelse i högst sex månader. Ordningsboten är 10, 20, 35, 50, 70, 85, 100, 115 eller 200 euro. Polisman eller gränsbevaknings eller tullman kan förelägga ordningsbot. Ordningsbot skall enligt lag om ordningsbotsförfarande 1 kap 9 § ”betalas inom två veckor efter det vederbörande fick del av föreläggande”. Ordningsbotsärende enligt 1 kap 4 § 1 mom. får inte förvandlas till fängelse.

Är gärningen grövre döms böter i form av dagsböter. T.ex. 20 dagsböter a 10 euro = 200 euro (20 x 10). Man räknar ut beloppet av en dagsbot beroende av den dömdes nettoinkomster och förmögenhet. Har den åtalade inte inkomsterna och sin förmögenhet på klart, reder tingsrätten ut det.

(L66/1983;

<http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/nuoret/home.nsf/pages/D69010ED08FE47EDC2257075002CCF07?opendocument>)

För obetalda böter kan enligt strafflagen 2a kap 4 § och 5 § istället för de obetalda böterna utdömas fängelse som förvandlingsstraff, om domstolen har dömt ut det för att säkerställa rättegång eller med stöd av utskökningsbalken. Förvandlingsstraffet kan dock inte utdömas utan särskilda skäl, om antalet obetalda dagsböter är mindre än 12 eller om beloppet av obetalda viten understiger 120 euro. Förvandlingsstraffet ges däremot inte åt en gärningsman som begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år, om det begångna brottet föranlett bötesstraff enligt 2a kap. 6 §.

5.4 Villkorligt fängelsestraff

Villkorlig dom utdöms istället för fängelse, om inte brottets allvarlighet eller den dömdes skuld eller tidigare brottslighet förutsätter att ovillkorligt fängelse döms ut. I Finland hör villkorliga straff till den andra vanligaste domen för ungdomar,

den vanligaste är böter. En villkorlig dom innebär att man har en prøvotid på 1-3 år. Prövotiden börjar enligt strafflagen kap 2b 3 § från det att domen avkunnas eller meddelas. Den dömde hamnar inte i fängelse, om han eller hon inte begår brott under prøvotiden. Begår han eller hon ett brott under prøvotiden för vilket det döms ett fängelsestraff, kan det bestämmas att också det tidigare villkorliga fängelsestraffet skall avtjänas i fängelse. Villkorligt fängelsestraff är inte den andra vanligaste domen för att det ger det bästa resultat utan för att vi har få straffalternativ som tar hänsyn till de ungas särskilda situation och levnadsförhållanden och förfarandena är föga anpassningsbar. (L39/1889; Elfgrén, Juntunen & Norppa 2007, 83; <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+229/2009&base=errp&pavelin=www.eduskunta.fi&f=WORD&kieli=ru>)

Anser man att ett villkorligt fängelsestraff inte är tillräckligt som straffpåföljd, kan man dessutom döma ut böter. Har den dömde obetalda böter, kan det bestämmas att det villkorliga fängelsestraffet avtjänas i fängelse. Överstiger det villkorliga fängelsestraffet ett år kan även samhällstjänst i 20 till 90 timmar dömas ut som tilläggsföljd om förbrytaren var mellan 15 och 20 år när brottet begicks. (L39/1889; <http://www.oikeus.fi/7995.htm>)

För villkorligt dömda unga som är under 21 år gammal kan även övervakning dömas ut som tilläggsföljd. Övervakningen ordnas av Brottsförbyggmyndigheten om man upplever att arrangemanget främjar hans eller hennes möjligheter att klara sig i samhället och förebygger återfall i brott. Huruvida övervakning skall kombineras med villkorligt straff eller inte beror på den unges livssituation. Man värderar den unges livssituation genom en personundersökning. När övervakningen inleds, ger man den unga en individuell övervakningsplan, där målen och medlen för övervakningen bestäms utifrån vilka risker, behov och resurser den dömde har i sin aktuella livssituation. (<http://www.rikosseuraamus.fi/16758.htm>)

5.5 Ungdomsstraff

Ungdomsstraffet introducerades i den finska lagstiftningen första februari 1997. Målet med ungdomsstraffet är att kunna ge unga personer mellan 15 – 17 år ett lindrigare alternativ till villkorligt fängelse. Eftersom ungdomar i denna ålder har en tendens att falla tillbaka i den brottsliga banan, behöver de hjälp för att inte komma in i en skadlig miljö där de kommer i kontakt med andra brottslingar. Syftet med ungdomsstraff är att det ska främja den sociala funktionsförmågan, att den unga ska anpassa sig till samhället samt under övervakning få det stöd och den handledning som ungdomarna behöver för att kunna förhindra deras återfall i brott och få ett bättre liv med förmågan att ha kontroll över sitt liv.

Efter ett sju år långt försök i sju tingsrätter runt om i landet, Esbo, Helsingfors, Joensuu, Tammerfors, Vanda, Vasa och Åbo, trädde ungdomsstraffet i kraft först den första januari 2005 av riksdagen som stiftar lagarna i Finland.

(L1196/2004; Marttunen & Takala, 2002, s. 135 - 138)

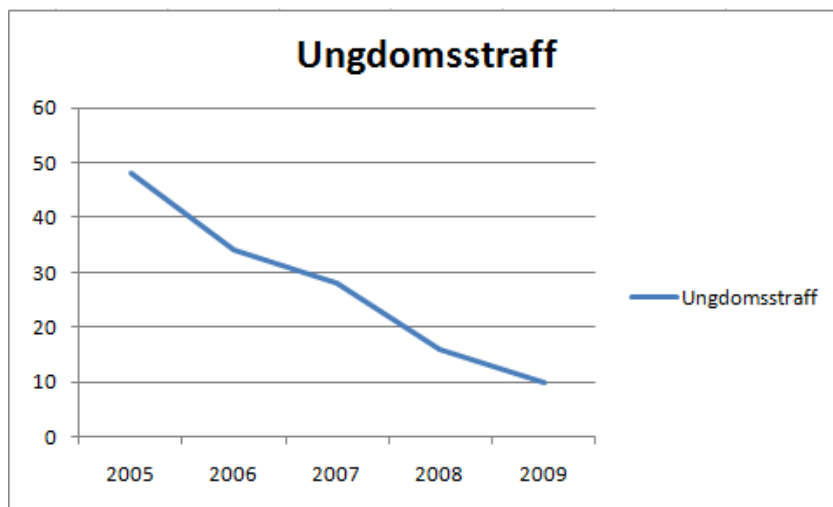
Enligt vad som föreskrivs i 1 § i lagen om ungdomsstraff (21.12.2004/1196) kan den person som begått ett brott innan han eller hon fyllt 18 år dömas till ungdomsstraff, om böter inte är ett tillräckligt straff eller om ovillkorligt fängelse är alltför strängt.

Ungdomsstraff kan dömas ut vid sidan om villkorligt fängelsestraff om t.ex. gärningsmannen redan tidigare blivit dömd till minst ett villkorligt straff. Förstagångsförbrytare däremot kan dömas till ungdomsstraff i undantagsfall endast om hans sociala situation ger anledning till detta. Innan ett ungdomsstraff döms ut skall svaranden höras personligen.

Ungdomsstraffet är indelat i två delar, ungdomstjänst och övervakning. Ungdomstjänsten innebär en form av samhällstjänst som är anpassad för 15 – 17 åringar. Ungdomstjänsten innefattar också uppgifter och aktiviteter som ska hjälpa och vägleda den unga in på rätt bana i samhället igen. Ungdomstjänsten döms ut i

minst 10 och högst 60 timmar. Huvudprincipen med övervakning är att ge stöd och vägleda den unga genom samtal om det brott som begåtts och dess påföljder. Tiden för övervakningen bestäms av domstolen och varar minst 3 månader och högst 1 år. Men, inom vissa domstolars områden kan första skedet pågå under 3 års tid. Bryter den dömda mot det föreskrivna avtjänandet av ungdomsstraffet som tilldelats honom eller henne eller begår nya brott, kan han eller hon dömas till ett annat straff, t.ex. ovillkorligt fängelsestraff. (L1196/2004; <http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+109/1996&base=errp&pavelin=www.eduskunta.fi&f=WP&kieli=ru>)

Ifjöl dömdes 10 ungdomar till ungdomsstraff.

Tabell 4 Antal ungdomsstraff för ungdomar mellan 15-17 år 2005-2009

Källa: Kriminaalihuoltolaitoksen ja vankeinhoitolaitoksen vuosikertomus 2005, Rikosseuraamusalan vuosikertomus 2006 - 2009

5.6 Samhällstjänst

Enligt vad som föreskrivs i strafflagen 6 kap. 11 § döms samhällstjänst ut istället för ett ovillkorligt fängelse i högst 8 månader. Samhällstjänst utdöms som oavlönat arbete för samhället i minst 20 och högst 200 timmar under övervakning. Till exempel ett fängelsestraff på tre månader förvandlas till 90 timmar

samhällstjänst. En timme motsvarar ungefär en dag i fängelse. Men kommer man t.ex. försenat till sin tjänstgöringsplats, vilket leder till ogjord samhällstjänst, och grovt bryter mot tjänstgöringsplanen upprepade gånger, omvandlas den återstående samhällstjänsten till fängelsestraff, som skall avtjänas i fängelse. Enligt lagen om samhällstjänst 2 § ansvarar Brottsförmyndigheten för verkställigheten av samhällstjänst. (L39/1889; Elfgren, Juntunen & Norppa 2007, 84)

Samhällstjänst kan utdömas endast om den dömde har samtyckt till straffet samt om den dömde antas klara av samhällstjänsten. För att bedöma hur den dömde klarar av samhällstjänsten gör Brottsförmyndigheten upp en lämplighetsutredning. Den vanligaste orsaken till att den dömde inte klarar av samhällstjänsten är t.ex. att han eller hon har ett okontrollerat missbruk av alkohol eller narkotika. Därför gör Brottsförmyndigheten en lämplighetsutredning, där det ingår intervjuer samt information från olika myndigheter om den dömdes livssituation. (L39/1889; Marttunen 2008, 315 – 316)

Samhällstjänst eller ovillkorligt fängelse gäller dock inte personer som begått brott innan han eller hon fyllde 18 år om det inte finns vägande skäl. År 2005 dömdes t.ex. bara 14 ungdomar till samhällstjänst. (L39/1889; Marttunen 2008, 315 – 316)

5.7 Ovillkorligt straff

Om det fängelsestraff som döms ut är längre än två år så är straffet alltid ovillkorligt och avtjänas i sluten anstalt. Enligt strafflagen 6 kap 9 § 2 mom dömer man dock inte personer under 18 år om det inte finns vägande skäl såsom gärningens allvarlighet eller hur klandervärt gärningsmannens beteende anses vara.

År 1999 – 2005 dömdes 632 till ovillkorliga fängelsestraff. Av dessa 45 eller 7 % ingår ungdomar som tidigare blivit dömda till villkorligt fängelsestraff. (L39/1889; Marttunen 2008, 263 – 264)

6 BROTTSFÖREBYGGANDE ÅTGÄRDER AV UNGA FÖRBRYTARE

6.1 Allmänt om brottsprevention

Brottsligheten är ett samhällsproblem som av många uppfattas som ett hot mot vårt samhälle, ett hot som ger människor en känsla av osäkerhet och otrygghet. Målet med brottsförebyggande åtgärder är att minska brott och att öka tryggheten. För att minska brott och öka tryggheten finns situationella åtgärder som syftar till att försvåra genomförandet av brottsliga gärningar samt göra så att brottet blir mindre lönsamt. Även en väl fungerande gemenskap förebygger brottslighet och främjar trygghet. Brottsbekämpningen bör utvecklas speciellt mellan de lokala myndigheterna. (Sarnecki 2009, 27; <http://www.rikoksantorjunta.fi/sv/Etusivu/Rikoksantorjunta/Rikoksantorjunnansstrategiat>)

Vanligen förebygger man brott på olika nivåer, på primär, sekundär och tertiär brottsprevention. Primär brottsprevention är generella åtgärder som vidtas innan brott är ett faktum och som riktas mot individer och familjer med höga risker. Som högriskfamiljer anses sådana som lever i socialt- och ekonomiskt svåra förhållanden, där föräldrar sysslar med drog, kriminalitet och har psykiska problem som kan bidra till en kriminell utveckling hos barnet. Den andra riskgruppen är unga mammor som väntar sitt första barn, där det sociala stödnätverket är bristfälligt. Vid primär brottsprevention förebygger man sociala problem och brott bland barn och unga genom föräldrautbildning och genom att stöda föräldrar t.ex. genom terapi.

Med sekundär brottsprevention avser man förebyggande program som riktar sig till barn som har problem med sitt beteende och som hamnat hos polisen några gånger, men ännu inte hamnat i den kroniska kriminella banan. Genom förebyggande program som t.ex. medling, samhällstjänst och ungdomsstraff, syftar man till att avbryta en negativ utveckling.

Med tertiär brottsprevention vill man förhindra återfall i brott hos brottslingar genom förebyggande vård eller terapi. (Haapasalo 2008, 231-237)

Det är av stor vikt att så tidigt som möjligt sätta in åtgärder för att främja en god social utveckling och därmed förhindra att barn och ungdomar dras in i kriminalitet. En av de åtgärderna är anmälningsskyldigheten enligt den nya barnskyddslagen 2010. Enligt barnskyddslagen 5 kap 25 § har de som är anställda eller innehar ett förtroendeuppdrag inom social- och hälsovården, undervisningsväsendet, ungdomsväsendet, polisväsendet, Brottsförklaringsmyndigheten en församling eller något annat religiöst samfund skyldighet att, utan dröjsmål och utan hinder av sekretessbestämmelserna, göra en anmälan till det organ som ansvarar för socialvården i kommunen, om de i sin uppgift fått vetskap om ett barn vars behov av vård och omsorg, omständigheter som äventyrar barnets utveckling eller eget beteende förutsätter att behovet av barnskydd utreds. Detta innebär att det inte finns något hinder att göra anmälan trots att barnet eller föräldern motsätter sig.

Barnskyddslagen utgår från att föräldrarna ansvarar för vården och fostran av barnet men samhället skall vid sidan om också stödja familjerna och se till att barnen har goda uppväxtförhållanden.

Det allmänna syftet med den nya barnskyddslagen har varit att förbättra samarbetet mellan de kommunala myndigheterna.

(L417/2007;

<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+225/2009&base=errp&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD&kieli=ru>)

6.2 Föräldrarnas ansvar

Uppfostringen av ett barn ligger i första hand hos föräldrarna. Men, föräldrarna har i många fall flyttat ansvaret till skolinrättningar och andra i samhället. Barnet känner sig övergivet och allt fler och fler yngre barn missbrukar alkohol och droger vilket i sin tur leder till brott. Det är från föräldrarna som barnet först får sin kärlek och trygghet, därför är det väldigt viktigt att föräldrarna utvecklar en ömsesidig förståelse mellan sig och barnet, för att barnet sedan skall kunna

utveckla empati, detta ger barnet det optimala uppfostringen. Enligt Sandström (2000, 29) så borde föräldrarna sträva mot vad han kallar för fredsfostran, d.v.s. lära barnet att handskas med aggressioner och konflikter utan att ta till våldet. Genom att sätta gränser, genom kommunikation samt genom en familjekultur där det finns så lite relationsstörningar som möjligt.

(Sandström 2000, 37 – 42)

6.3 Skolans förebyggande åtgärder

Enligt vad som föreskrivs i 7 kap. 29 § i lagen om grundläggande utbildning (21.8.1998/628) så har den som deltar i utbildning rätt till en trygg studiemiljö. Detta innebär att det skall finnas en plan utarbetad av utbildningsanordnaren i samband med läroplanen, för att skydda eleverna mot våld, mobbning och trakasserier. Utbildningsanordnaren skall sedan se till att verkställa planen och övervaka att den iakttas och förverkligas. (L628/1998)

För att förbereda ungdomarna för det kommande vuxenlivet samt tillväxt och lärande, är skolans uppgifter också att gestalta och förmedla de mänskliga rättigheterna samt främja tolerans och förståelse för andra människor och kulturer. Skolan ska t.ex. ha undervisning i etik, moral, alkohol och droger och kriminalitet i den egna livsmiljön.

Skolan stöder hemmets fostringstyp då deras förvärvsarbetande föräldrar inte kan det och samarbetet mellan hemmet och skolan sker både på skol- och individnivå. (http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Studerande___utbildning/Grundlaggande_utbildning/Laroplan)

Skolan har också ett så kallat stödnätverk där de samarbetar med bl.a. polisväsendet, familjerådgivning, barnpsykologiska poliklinik, ungdomspsykologiska poliklinik, antidrogstrategi och folkhälsan för att kunna sätta in förebyggande åtgärder då de misstänker problem. Skolan har även

elevvårdstjänster som avser skolhälsovården, skolkuratoren och skolpsykolog till förfogande för elevernas fysiska, psykiska och sociala välbefinnande.

(http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Studerande___utbildning/Grundlaggande_utbildning/Laroplan)

Andra resurser för att stödja skolans fostran och undervisning finns i form av förskola och klubbverksamhet. Klubbverksamheten samt förskola skall, i enlighet med målen för den grundläggande utbildningen, stödja elevens etiska och sociala tillväxt och mångsidiga utveckling. På detta sätt förstärker man samarbetet mellan skolan, kommunen och den tredje sektorn.

(http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Studerande___utbildning/Grundlaggande_utbildning/Laroplan)

6.4 Medling

I Finland startade medling år 1983-84, sedan under 1990-talet spred sig medlingsförfarandet till 10 orter i Finland. Medling innebär ett konfidentiellt möte mellan brottsoffer och gärningsman. Mötet sker i sällskap av en neutral part och under mötet skall parterna diskutera brottet. Medling grundar sig på frivillighet, detta betyder att medlingsbyrån behöver ett samtycke från båda parterna, innan ärendet kan tas till medling. Medling är även konfidentiellt, avgiftsfritt och opartisk. Medlingsinitiativ vid brott och tvistemål kan tas av en part, minderårig vårdnashavare eller annan laglig företrädare, intressebevakare för en omyndigförklarad person som nått myndighetsålder, polis- eller åklagarmyndighet eller annan myndighet. (L1015/2005)

Ärende som kan behandlas vid medling är t.ex. egendomsbrott, misshandel, ärekränkning, skadegörelse, hemfridsbrott och tvister. Medling är till för personer i alla åldrar. (http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Social-___halsovard/Medling)

Syftet med medling är att gärningsmannen skall få en insikt om vilka konsekvenser ett brott medför och att stärka de sociala banden till samhället.

Syftet är även att minska risken att gärningsmannen återfaller i brott. Målet med medling är att ge gärningsmannen och offret en möjlighet att redogöra för sin version av vad som har hänt. Behandlas brott i medlingen, har gärningsmannen en chans att förklara varför han eller hon begått brottet och brottsoffret beskriver konsekvenserna av brottet för hans eller hennes del. Strävan är att komma till ett avtal där gärningsmannen ska kompensera de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret. Ibland leder inte medling till ett avtal, men i många fall är själva mötet mellan gärningsman och brottsoffer det mest centrala.

(L1015/2005; Haapasalo 2008, 236)

Enligt lagen om medling vid brott och i vissa tvister 4 kap 24 § ska medlingsbyrån *”utan dröjsmål underrätta polis- eller åklagarmyndigheten om beslut genom vilket den har vägrat ta emot ett ärende för behandling eller avbrutit medlingen.”* Medlingsbyrån skall också enligt 3 kap 16 § 4 mom *”efter avslutad medling utan hinder av sekretessbestämmelser informera polis- eller åklagarmyndigheten om medlingens gång och resultat.”* (L1015/2005)

Har gärningsmannen varit i medling, har gärningsmannen möjlighet att få ett lägre straff om han eller hon hamnar i rätten. Detta stadgas i strafflagens lindringsgrunder 6 kap 6 § 3 mom *”att förlikning har ingåtts mellan gärningsmannen och målsäganden, att gärningsmannen annars har strävat efter att förhindra eller avlägsna verkningarna av sitt brott eller har strävat efter att främja utredningen av brottet”.* (L39/1889)

7 UNDERSÖKNINGENS RESULTAT

7.1 Intervjuns resultat

Personer som jag har valt att intervjua och besöka, för att besvara frågor anknytna till ungdomsbrottsligheten är, Mats Sjöholm som är kriminalöverkonstapel vid Österbottens polisinspektion, häradsåklagare Annika Lampikoski, och tingsdomare Sari Nielsen vid Österbottens tingsrätt, Mari Gunell som är kriminalvårdsarbetare vid Vasa byrå för samhällspåföljder och Kristian Dahl som är ansvarig för Österbottens medlingsbyrå.

Ungdomarnas straffprocess och påföljder har jag redogjort för i teoridelen, men jag ville också se hur straffprocessen och påföljderna tillämpades i praktiken. Därför berör frågorna allmänna åsikter kring straffprocessen och påföljderna samt respondenternas egna åsikter om varför de tror att ungdomar begår brott.

7.1.1 Straffprocessen samt straff & påföljder i praktiken

Straffprocessen för ungdomar börjar oftast med en polisanmälan av någon som har information om brottet. Då polisen har fått en så noggrann beskrivning som möjligt av vad som skett och vilka parterna är äger en förundersökning rum.

På frågan om vad som händer när en ungdom åker fast, hur samarbetsvilliga de är och i vilket fall de hamnar i fängelse, svarade kriminalöverkonstapel Mats Sjöholm vid polisinspektionen i Vasa följande; När en ungdom som är under 18 år gör sig skyldig till ett brott, är polisens första skyldighet att meddela barnskyddsmyndigheterna varje gång. Meningen är att polisen i ett så tidigt skede som möjligt ska ingripa och försöka förebygga brott. Har det gått så långt att polisen inte kan förebygga det, ska enligt kriminalöverkonstapel Sjöholm förundersökning göras i brådskande ordning och sedan skall åtalsprövningen skickas till åklagaren.

Enligt Sjöholm är det sällan som polisen yrkar på att ungdomen ska häktas. Handlar det om grova brott, brott mot liv eller grovt rån, tar man åldern i

beaktande. Sjöholm anser att fängelset inte är den rätta platsen för en ungdom, som hamnat i fel spår från början. Om samhället har några andra straffalternativ så borde det alternativet gå före. Sen är det domstolen som sköter häktningsförhandlingen och tar ställningen till om ungdomen skall häktas. Det här gäller som sagt, grova brott och fortsatt brottslig verksamhet, för att få ett slut på det. Häktningen ska alltid vara i proportion med brottet.

Hur samarbetsvilliga ungdomarna är beror helt på ungdomen och typ av brott. Enligt Sjöholm är det precis som med resten av befolkningen, vissa är samarbetsvilliga och vill stå för det som de har gjort och andra inte, beroende på åldern, desto yngre de är desto lättare kommer polisen överens med dem.

Nästa skede för en ungdom som har begått ett brott, är att ärendet hamnar hos är åklagaren. När polisen gjort en utredning om ett misstänkt brott kommer det till åklagaren på samma sätt som alla andra ärenden. Åklagare är ett mellanskede mellan polisen och domstolen. Häradsåklagare Annika Lampikoski vid Österbottens Tingsrätt berättar också att ungdomar mellan 15-18 åringar behandlas annorlunda än vuxna. Efter att åklagaren har väckt åtal så måste ärendet behandlas inom 30 dagar, så de inte behöver vänta så länge. Det här gäller sådana ärenden som det kan bli mer än 6 månaders fängelse för t.ex. grovt rattfylleri. Det här visar att om en så ung person begår ett så allvarligt brott så ska det behandlas genast, utan dröjsmål.

Enligt Lampikoski är det vanligaste straffet, när hon tänker på sina egna mål, i allmänhet böter eller villkorligt fängelse. Med villkorligt fängelse kan åklagare begära en personundersökning åt de som är under 21 år.

Men innan man yrkar på ett straff ska man alltid se vad det är för brott. Gäller det en person under 18 år, har den personen en lindringsgrund, där straffet blir lite lindrigare än för en vuxen. Detta innebär att man får döma ut endast $\frac{3}{4}$ delar av det normala straffet, det blir en så kallad rabatt för att man är ung. Så är det också om man yrkar på fängelse åt unga, vilket händer mera sällan, jämfört med om personen skulle vara vuxen, men det beror förstås på vad man har begått för brott.

Sen kan det hända att personen har ett långt straffregister, då händer det att man måste vara lite hårdare med straffet.

För personer som inte kan betala sina böter, finns något som heter förvandlingsstraff berättar Annika Lampikoski, då ändrar tingsrätten böter till fängelse. I första hand gör man en utmätning men om inte utmätningmetoden fungerar så kan man yrka på att böter ska ändras till fängelse. Utmätningssmannen ser till att böter blir betalt. Unga personer sätts inte i fängelse, men det beror också på hur allvarligt brottet är som de har fått böter för osv. Lindriga brott är t.ex. skadegörelser, eller om man har låg promille.

Det är domstolen som har det slutgiltiga beslutet. Enligt tingsdomare Sari Nielsen vid Österbottens tingsrätt, är det vanligaste straffet som de dömer ut för ungdomar bötesstraff.

Vid Vasa byrå för samhällspåföljder, där jag intervjuade Mari Gunell, gör man en personundersökning av de som är under 21 år när åklagaren har begärt en sådan. Gunell förklarar att personundersökningen går ut på att man utreder ungdomens livssituation och tar ställning till om det finns behov av övervakning eller inte. Första kontakten med Brottsförhållningsmyndigheten är då ungdomen ännu bara är misstänkt för ett brott. Följande kontakt är när de har blivit dömda till ett villkorligt fängelsestraff och blivit satt i övervakning. Då återkallar man personen på nytt, eller så begär åklagaren en lämplighetsundersökning. Men, första kontakten brukar oftast i första hand handla om en personundersökning. En lämplighetsundersökning begär åklagaren om det finns risk att ungdomen får ett ovillkorligt fängelsestraff, då talar man om samhällstjänst, men villkorligt fängelsestraff är nog ändå första steget.

Användningen av ungdomsstraff har däremot förekommit väldigt lite, redan från första början när lagen kom. Sedan lagen trädde i kraft så börjar arbetet genom att det kommer en begäran om att samhällspåföljdsmyndigheten ska göra en åtgärdsplan eller inte. Mari Gunell berättar att Brottsförhållningsmyndigheten har haft

en sådan åtgärdsplan. Åklagaren begär inte en åtgärdsplan t.ex. ifjol var det bara 10 ungdomsstraff i hela Finland. Ungdomsstraff är en intensiv övervakning, det är som en blandning av samhällstjänst och övervakning, det finns en viss tidtabell som skall följas. Risken finns att ungdomen inte sköter sig och då förvandlas ungdomsstraffet till fängelse. Därför tror Gunell, att man är försiktig att döma ut ungdomsstraff. Mari Gunell anser liksom Mats Sjöholm att fängelset inte är en bra plats för ungdomen. Gunell berättar att Vasa byrå för samhällspåföljder har gått ihop med fängelserna från och med 1.1.2010 och den som är ny föreståndare för byrån så är också föreståndare på fängelset och hon sa att återfallsrisken är väldigt hög för de som hamnar i fängelse, nästan alla kommer tillbaka. Desto yngre man kommer i fängelse desto större risk är att man kommer tillbaka. Därför är det viktigt att kunna hålla ungdomarna borta från fängelse.

Vid Österbottens medlingsbyrå, intervjuade jag Kristian Dahl som är ansvarig för medlingsbyrån, angående medlingens ställning i rättsprocessen. Medlingsbyrån, för barn och ungdomar, har funnits i Vasa i 20 år. Medlingens ställning i rättsprocessen eller i straffprocessen är ett alternativt förfarande eller ett kompletterande förfarande.

Enligt Dahl kommer största delen av ungdomsbrotten via polisen, bara är en liten del kommer via åklagaren. Men, det som kan hända ibland, och det är fullt möjligt, är att medling initieras av parterna själva. Om det är frågan om ett barn så är det sällan barnet som ringer utan det är vårdnashavaren som ringer eller på något annat sätt tar kontakt med medlingsbyrån. Dahl önskar att de skulle ta mera kontakt själva, än vad som sker idag. Men medling är inte så hemskt känt, folk vet inte om denna möjlighet. Några gånger per år har medlingsbyrån, haft en artikel om medling i lokala tidningarna. Det har då varit intervju med personalen eller medlarna.

Enligt studier som är gjorda kring ungdomar som är 15 år så minskar medlingen återfall i brottslighet med ca 50 %.

7.1.2 Åsikter om varför begår ungdomar brott

I teoridelen har jag, med hjälp av litteraturstudie, försökt besvara frågan varför ungdomar begår brott och vem som blir kriminell,. Jag ville också att de som arbetar med ungdomar som begår brott skulle svara på den frågan på basen av sin erfarenhet På frågan om varför ungdomar begår brott, svarade Annika Lampikoski och Mari Gunell att det kan bero på problem hemifrån. Gunell menar att ungdomarna kan ha tagit modellen hemifrån, där man kanske har alkohol eller drogproblem. Om misshandel förekommer kan barnen eventuellt själva ha fått stryk hemma eller så har de varit i en miljö där våld förekommer. Barn lär sig reagera på ett visst sätt när något inte går rätt till. Både Lampikoski och Gunell belyser dock, att det behöver inte vara så i alla fall, att det kan finnas de som kommer från en problemfri familj och ändå begår brott.

Sari Nielsen tror att illamående hos ungdomarna har ökat av någon anledning. Det kan t.ex. vara så att unga har mera problem och stress än tidigare och att de inte har så bra stöd hemifrån. Sedan tror Nielsen att unga är mera likgiltiga och har inte lika stor respekt för auktoriteter jämfört med tiden då hon var ung. Lampikoski tror att det handlar om personens attityd och vem man umgås med.

Nielsen har även noterat att man kan nästan förutspå att vissa unga har det bra efteråt, även om t.ex. grov rattfylleri har skett. I sådana fall har ungdomarna alltid med sina föräldrar i sessionen, vilket i sin tur minimerar risken för de att hamna på nytt i rättegången. Till riskgruppen hör däremot ungdomar där föräldrarna inte är med i rättsalen, utan bara har något rättsbiträde med sig.

Enligt Kristian Dahl kan brottsligt beteende hos barn och unga förklaras genom att det handlar om ett övergående skede där barnet testar sina gränser i sin utveckling. Bidragande orsak till personens utveckling är det psykiska, sociala och ekonomiska faktorer hur den här människan kommer att utvecklas. Dahl antar att den som blir kriminell är den som anammar den brottsliga metoden som en del av sig själv och accepterar det här eller förmågan att förändra sig själv. Men ett klart

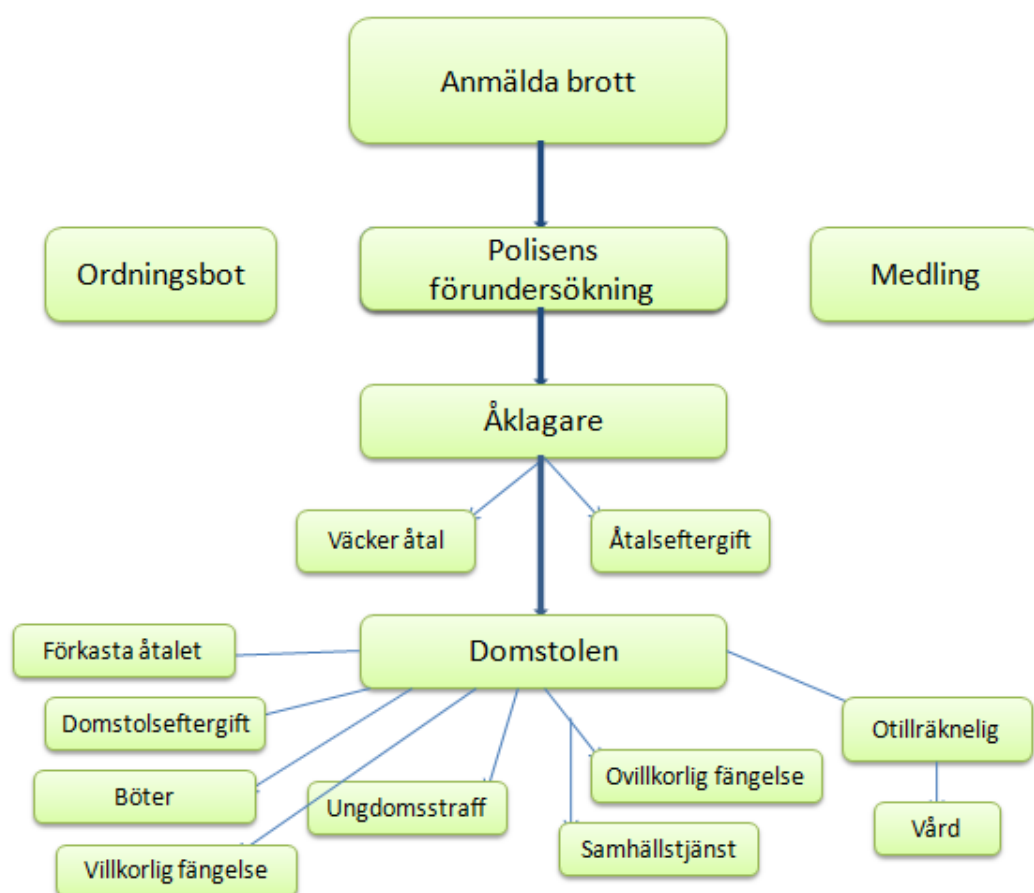
svar på vem som blir kriminell har Dahl inte. Gunell hade liknande svar, nämligen att det finns barn som har ADHD som sitter i fängelse som ett resultat av svårigheter i skolan. I skolan har de t.ex. haft koncentrationssvårigheter som resulterar i att de fallit bort ur skolssystemet och på det viset blivit arbetslösa och stannat hemma och börjat använda rusmedel.

Då snatteri förekommer bland ungdomarna, tror Gunell att det beror på att man vill ha saker för att känna sig vacker eller fina kläder men inte har råd. Det finns t.ex. ungdomar som bryter sig in i kiosker för att få tag på tobak eller alkohol när de inte har råd att köpa det. Dahl tror det handlar om spänning och att det kan handla om en känsla om samhörighet med likasinnade. Vidare tror Dahl att barn begår brott i viss del för att få uppmärksamhet av föräldrarna, men i synnerhet av kompisarna.

Dahl funderar också på en annan kategori. Det finns ungdomar som misshandlar och mobbar och i de fallen kan det finnas andra bakomliggande orsaker. Mobbning är många gånger någon typ av ärekränkning, oftast går man på den person som avviker från mängden. Här tror Dahl att det på något sätt finns intolerans mot olikheter. Sen finns våldsbrotten t.ex. misshandel som förekommer som en del av mobbningen eller som en konfliktlösningsmetod. Våldsbrott vid mobbning utgör en fysisk och psykisk kränkning av offret. Våldsbrott som en konfliktlösningsmetod innebär att parterna inte har tillräckligt med resurser att hantera en konfliktsituation så man tar till handgripligheter istället.

Hos barn och unga kan brottsligheten bero på omogenhet och stundens ingivelse för en viss handling.

För att få en enkel sammanfattad överblick över straffprocessen har jag gjort en bild av det.

Tabell 5 Straffprocessens förlopp ”icke officiell översättning”

Källa: <http://www.rikosseuraamus.fi/17334.htm>

7.1.3 Rehabilitering av barn och unga i praktiken

Slutligen valde jag att intervjua personal på Lagmansgården som ligger i Bennäs, eftersom jag också ville belysa hur rehabilitering av unga personer går till i praktiken. Jag sände en enkät med öppna frågor till utvecklingsdirektören Carl-Johan Strömberg som han fick svara på.

Verksamheten Lagmansgården är ett statligt skolhem som lyder under institut för hälsa och välfärd. Skolan lyder under utbildningsstyrelsen. De producerar barnskyddstjänster som de säljer åt kommuner i svensk Finland. Lagmansgården

har tre avdelningar för pojkar, röd, gul och grön. Alla pojkar kommer in via den röda avdelningen och slussas vidare under tiden vid Lagmans gården till grön avdelning. Det finns olika kriterier som skall uppnås för att man skall få flytta vidare. På den röda avdelningen gör man sig hemmastad och får i gång rutinerna, den har också mera personal. Gul avdelning är ett mellansteg med större frihet och ansvar och grön avdelning är tänkt för de elever som utskrivs efter åk 9. Vården är uppbyggd efter en trappstegsmodell. Lagmansgården har egen skola med tre lärare och två skolgångsbiträden, de har även praktiska lektioner och även olika projekt tex. renovering, ridning, motorcykel körning osv. De flesta av eleverna är omhändertagna av sociala myndigheter pga. olika problem. Placeringstiden är i medeltal ca 2 år, målet är att alla ska få färdig sin grundskola och komma in på andrastadiets utbildning. Efterfrågan på tjänsterna har varit stabil de senaste åren.

Lagmansgården har barn och unga i varierande ålder från 12 – 21 år, eftervården är dock frivillig för unga mellan 18 – 21 år. De flesta hamnar vid Lagmansgården om placering på andra instanser och tidigare öppna stödåtgärder misslyckats. Orsaken till att barn och unga hamnar på Lagmansgården är oftast på grund av skolproblem och problem i familjen. Flera av barnen har olika diagnoser som t.ex. ADHD och det psykiska illamåendet har också ökat.

Lagmansgården hjälper barn och ungdomarna ut ur en återvändsgränd genom att en klientplan görs för varje barn. Här deltar deras socialarbetare, kommunens social, barnet och föräldrarna. Utvecklingsdirektören Carl-Johan Strömberg anser att alla barn är olika individer och behöver olika metoder för att få ordning på sitt liv. Handledarna har en stor roll som vuxen förebild i vården.

Utvecklingsdirektör Strömberg tycker att samarbetet fungerar överlag bra mellan institutet för hälsa och välfärd, polisen, tonårspolikliniken, mödravårdscentralen, privata psykoterapeuter, socialbyråer, kommunernas skolväsen, Statskontoret, Social- och hälsovårdsministeriet, och länsstyrelsen. Även inställningen till den nya barnskyddslagen är bra tycker utvecklingsdirektören Carl-Johan Strömberg.

Lagen har blivit tydligare på vissa punkter och fokuserar mera på barnens rättigheter. Dokumentationen har förbättrats på alla plan.

7.2 Analys av undersökningen

För att sammanfatta det hela kan man konstatera att man i praktiken följer de föreskrivna lagarna och förordningarna som skall tillämpas på barn och ungdomar som begår brott. Det positiva som framkom i svaret, är att man verkligen försöker i ett så tidigt skede som möjligt ingripa och förebygga ungdomsbrottsligheten. Med andra ord, är handläggningstiden väldigt viktig i ungdomsmål eftersom sambandet mellan brott och straff framhävs tydligare. Tanken är att ungdomarna ska se sambandet mellan gärningen och konsekvensen på den.

Det vanligaste straffet för ungdomarna är antingen bötesstraff eller villkorlig fängelse enligt häradsåklagare Annika Lampikoski och tingsdomare Sari Nielsen, Det är väldigt sällan man yrkar på ovillkorligt fängelse, men om personen har begått grova brott och har ett långt straffregister sedan tidigare så händer det att man måste vara lite hårdare med straffet.

Det var dock överraskande att man inte tillämpar ungdomsstraffet. Enligt kriminalvårdsarbetare Mari Gunell yrkar inte åklagaren på ett sådant t.ex. ifjol dömdes det bara ut 10 ungdomsstraff i hela Finland. Gunell tror att orsaken till det kan vara att det finns risk att ungdomen inte klarar av den intensiva övervakningen som ungdomsstraffet innebär, och om de inte sköter sig förvandlas ungdomsstraffet till fängelse. Därför tror Mari Gunell att man är försiktig med att döma ut ungdomsstraffet. Eftersom man i lagen understryker att personer under 18 år inte får dömas till ovillkorligt fängelse om inte vägande skäl finns. Sari Nielsen tror att det kan vara på grund av alkohol och narkotika missbruk, vilket är det vanligaste problemet som gör att den dömde inte klarar av ungdomsstraffet.

Nielsen betvivlar att bötesstraff är det effektivaste medlet, för om de inte kan betala, betalar föräldrarna. Detsamma gäller med villkorlig dom, vissa kan anse att det inte är ett straff alls. Därför kan ett straff, som att sätta ungdomen i butkan, eller ett straff där ungdomarna måste arbeta riktigt hårt för att inse och kompensera för skadan de har orsakat, vara effektivare. Nielsen vet dock inte om dylika förslag om att ändra på lagstiftningen överhuvudtaget är aktuella för tillfället. Straffet borde vara sådant att ungdomarna skulle kunna konkret ta ansvar för vad de har gjort. Genom bötesstraff eller villkorlig straff, får inte gärningsmannen t.ex. en insikt om vilka konsekvenser ett brott har förorsakat offret. Därför upplever jag att medling är ett väldigt bra alternativ, då medling inte är till för att döma i skuld utan gärningsmannen får träffa offret och båda får föra fram sin syn på saken. Gärningsmannen hamnar då i detta fall att rent konkret kompensera de psykiska och materiella skador som ett brott orsakat offret. Ibland leder inte medling till ett avtal, men i många fall är det själva mötet mellan gärningsmannen och brottsoffret som är det mest centrala.

Enligt Kristian Dahl som är ansvarig för Österbottens medlingsbyrå har man i den nya barnskyddslagen gjort en klarmarkering för behovet av medling. Det borde hjälpa personer som inte vet om denna möjlighet. Enligt studier gjorda kring ungdomar i 15-års åldern, minskar medlingen återfall i brottslighet med ca 50 %.

Därav hoppas jag att medlingen får en ännu större roll i framtiden och jag är även av den åsikten att samhället borde satsa mera på förebyggande åtgärder och rehabilitering för unga förbrytare istället för att utveckla straffsystemet.

Angående den nya barnskyddslagen så har respondenterna i allmänhet varit positiva. De anser överlag att det har blivit klarare, striktare och underlättat arbetet men enligt kriminalöverkonstapel Mats Sjöholm vid polisinrättningen i Vasa så finns det ännu vissa hinder för dem att ge uppgifter och få uppgifter, som han hoppas kommer att ändra. Sjöholm anser personligen att det är viktigt att alla i princip skulle kunna använda sådana uppgifter som man kan anse befogade. Alla uppgifter som de har kanske inte berör andra myndigheter, men sådana uppgifter som de kan ha nytta av borde de kunna dela med sig.

I intervjun besvarades frågan om varför respondenterna tror att ungdomar begår brott på många olika sätt. Detta bevisar att det är flera faktorer som leder till ungdomsbrottslighet, som all tidigare forskning som jag tagit del av, påvisat.

Sammanfattningsvis så visar det att föräldrarnas förhållande till barnen är en länk mellan andra riskfaktorer och barnets utveckling. Men för att minska ungdomsbrottsligheten borde det ske ett tidigt ingripande från föräldrarnas sida samt en snabbare handläggning och rehabilitering från myndigheternas sida äga rum. All brottslighet kan man dock inte förebygga.

7.3 Undersökningens reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Med reliabilitet försöker man kritiskt granska de data, som man har samlat in, för att se om man kan lita på dem. Den information man har samlat in kan antingen vara riktig eller felaktig vilket kan bero på många olika faktorer. Begreppet ”riktig” eller sanning talar man om inom samhällsvetenskaperna snarare än om intersubjektivitet. Intersubjektivitet innebär att man kommer närmare sanningen om flera personer är överens om att något är en riktig beskrivning. Detta betyder i praktiken att ett argument för en beskrivning är riktig om det får stöd och av andra. Desto fler personer som är överens, desto större är sannolikheten för att resultaten är riktiga. (Jacobsen 2007, 156-157)

För att mäta reliabiliteten analyserar jag faktorer som kan ha påverkat resultaten. Till exempel tyckte jag att växelverkan mellan mig och respondenterna fungerade väldigt smidigt. Jag fick en känsla av att vi förstod varandra och att jag uppfattade dem rätt. Var det något som var oklart eller något jag ville veta mer om, tog respondenterna sig tid och upprepade det de har sagt eller gav mera ingående svar så att inga missförstånd ägde rum och rätt information kom fram. Det samt att intervjun skedde i utrymme där man kunde prata ostört och inte heller blev avbrutna, anser jag, är en fördel för reliabiliteten.

Validitet däremot mäter det som är relevant i sammanhanget, vilket jag tycker jag har gjort ett bra jobb med. Jag har noggrant valt mina respondenter utgående från deras erfarenheter inom ungdomsbrottsligheten och straffprocessen. Genom att välja respondenter som har närhet till fenomenet tycker jag, att jag har lyckas med mitt syfte som var att ta reda på vad som händer med en ung förbrytare efter att de begått brott samt vilka åtgärder som vidtas gentemot unga förbrytare i vårt samhälle. Dessutom kommer data från förstahandskällor, baserad på deras erfarenheter, vilket innebär att respondenten har antingen varit med om händelsen eller upplevelser som de själva har haft. Mina respondenter är även oberoende av varandra, vilket förstärker trovärdigheten i svaret ytterligare.

Jag har valt att fokusera mig på enheter i Vasa samt Jakobstad. Deras arbetsätt och åsikter kan säkert skilja sig lite från andra myndigheter i andra städer på grund av att en del av svaren var personliga åsikter och åsikter ändras med tiden, vilket kan försvåra mätningen. Även motivet måste man ta i beaktande, vilket innebär att man kritiskt granskar källornas vilja att ge riktig information. Jag tycker att respondenterna i detta fall gav riktig information eftersom frågorna inte berörde känsliga teman, och att jag fick olika beskrivningar av fenomenet.

Eftersom resultaten kommer från ett urval av enheter i Vasa och Jakobstad så har mitt mål varit att förstå och fördjupa begrepp och fenomen, inte att generalisera dessa få enheter till en större grupp enheter.

8 SLUTDISKUSSION

Ungdomsbrottsligheten är ett samhällsproblem, som uppfattas av många som ett hot mot vårt samhälle, ett hot som ger människor en känsla av osäkerhet och otrygghet. Nästan varje dag kan vi läsa i tidningen och höra i politiska debatter hur ungdomar begår brott. Det jag fick lära mig är att det finns inga entydiga svar, på varför ungdomar begår brott, utan oftast är det flera faktorer som spelar in då ungdomar hamnar på den kriminella banan. Det finns en del forskning om vilka tidiga riskfaktorer som kan leda till att en person blir kriminell. Det kan handla om avvikande beteenden hos barn redan när de är små. De kan vara allmänt bråkiga, ha svårt att hantera känslor och bete sig aggressivt och förstöra för andra vilket resulterar i problem med kompisar och till svårigheter i skolan överlag. Det betyder inte att alla som har ett avvikande beteende blir kriminella.

Hur straffprocessen för unga förbrytare mellan 15-21 år går till, var väldigt informationsrikt för mig. Från intervjuerna fick jag även en ytterligare bra uppfattning om hur det går till i praktiken. För att få alla delar av straffprocessen att fungera är det viktigt att vi har en fungerande gemenskap mellan myndigheterna. Detta har även den nya barnskyddslagen som trädde i kraft i år haft som syfte, nämligen att förbättra samarbetet mellan de kommunala myndigheterna, bland annat genom att införa anmälningsskyldigheten. Nu finns det inget som hindrar att anmälningar görs mellan myndigheterna trots att barnet eller föräldern skulle motsätta sig.

Så här i efterhand kunde jag kanske valt att fokusera mig djupare på ett område, men jag valde istället att ge en överblick över hela processen och vad ungdomsbrottslighet innebär i sin helhet. När jag började skriva visste jag inte mycket om ungdomsbrottslighet förutom att det handlar om ungdomar som begår brott. Det som för mig var obekant, är vad som händer med ungdomar som har begått ett brott, det har jag nu fått lära mig en hel del om. Till största delen har jag använt mig av juridiska lagtexter och regeringens proposition till riksdagen, men

det fanns också en hel del tidigare forskning att ta del av från böcker och hemsidor som innehåller information om ungdomsbrottslighet.

För att ha en sannolik chans att förhindra brottslighetens konsekvenser, är det även relevant att forska kring deras sociala problem och att alla samarbetar, inte bara myndigheter utan även näringsliv och enskilda ska erbjuda en hjälpande hand för ett bättre samhälle och tryggare värld. Ur denna aspekt hoppas jag mitt lärdomsprov ger en ökad förståelse för varför ungdomar begår brott, hur straffprocessen går till, vilka straff och påföljder som är aktuella för ungdomar samt hur man kan förebygga ungdomsbrottsligheten.

Sedan 2005 har det skett ett konstant avtagande i utdömande av ungdomsstraff. Som fortsatt forskning skulle det vara intressant att ta en närmare titt på orsaken till det konstanta avtagandet av utdömda ungdomsstraff. Detta kunde exempelvis vara en intressant uppföljning till detta lärdomsprov.

9 KÄLLFÖRTECKNING

1. Tryckta arbeten

Blomberg Dick 1971. Den svenska ungdomsbrottsligheten. Tredje upplagan. Natur och kultur.

Boucht Johan, Frände Dan, Helsingfors 2007. Finsk straffrätt – grundkurs i straffrättens allmänna läror. Polisskolans publikationer.

Elfgren Thomas, Juntunen Ritva, Norppa Kati, Helsinki 2007. Rikoksesta rangaistukseen. Talentum.

Haapasalo Jaana, 2008. Kriminaalipsykologia.

Himberg, L., Laakso, J., Nääränen, R., Peltola, R., Vidjeskog, J. 1992. Psykologi 2: Människans utveckling. 1 upplagan. Söderström & C:o Förlags AB. Författarna och WSOY.

Jacobsen Dag Ingvar, Studentlitteratur 2007. Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete.

Marttunen Matti & Jukka – Pekka Takala, Helsinki 2002. Nuorisorangaistus 1997 – 2001: Uuden rangaistuslajin arviointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 192.

Marttunen Matti, Helsinki 2008. Nuorisorikosoikeus: Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236.

Sandström Stefan, 2000. Ungdomsvåld: orsaker och åtgärder. 1 upplagan. Stefan Sandström och Liber AB.

Sarnecki Jerzy, 1988. Skolan och brottsligheten. Carlsson bokförlag.

Sarnecki Jerzy 2003. Introduktion till kriminologi. Studentlitteratur

Sarnecki Jerzy 2009. Introduktion till kriminologi. Studentlitteratur.

Trost Jan, Studentlitteratur 1993. Andra upplagan. Kvalitativa intervjuer.

Arbeten utan egentlig författare

Riksklagarämbetet, Helsingfors 2009. Finlands åklagarväsende.

Brå rapport, 2001:15. Kriminell utveckling: tidiga riskfaktorer och förebyggande insatser. Brottsförebyggande rådet.

L1196/2004 Ungdomsstraff 21.12.2004

L262/1940 Unga förbrytare 31.5.1940

L1058/1996 Försöksverksamhet med ungdomsstraff 12.12.1996

L39/1889 Strafflag 19.12.1889

L581/1993 Tingsrättslag 28.6.1993

L633/2010 Lag om utredning av unga brottsmisstänkta situation 24.6.2010

L1055/1996 Lag om samhällstjänst 12.12.1996

L1015/2005 Lag om medling vid brott och i vissa tvister 9.12.2005

L417/2007 Barnskyddslag 13.4.2007

L66/1983 Lag om ordningsförfarande 21.1.1983

L412/1974 Skadeståndslag 31.5.1974

L770/1993 Straffregisterlag 20.8.1993

L 267/1981 Vägtrafiklag 3.4.1981

L689/1997 Lag om rättegång i brottmål 11.7.1997

L628/1998 Lag om grundläggande utbildning 21.8.1998

Elektroniska publikationer

<URL:<http://www.rikosseuraamus.fi/16018.htm>>

<URL:<http://www.om.fi/sv/Etusivu/1146647910663>>

<URL:<http://www.edilex.fi/lakikirjasto/asiantuntijakirjoitukset/3200?archive=1&type=gradut>>

<URL:<http://www.optula.om.fi/37148.htm>>

<URL:<http://www.brottsrummet.se>>

<URL:<http://www.unicef.fi/barnkonventionen>>

<URL:<http://www.poliisi.fi/poliisi/home.nsf/pages/9567C0E0ED23F414C2256BBF0043EAD0?opendocument>>

<URL:<http://www.oikeus.fi/7801.htm>>

<URL:<http://www.oikeus.fi/7995.htm>>

<URL:<http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/nuoret/home.nsf/pages/D69010ED08FE47EDC2257075002CCF07?opendocument>>

<URL:<http://www.rikoksentorjunta.fi/sv/Etusivu/Rikoksentorjunta/Rikoksentorjunnanstrategiat>>

Läroplan uppdaterad våren 2010. Kommunala svenskspråkiga grundutbildningen och påbyggnadsundervisningen. Reviderad och godkänd av svenskspråkiga sektionen § 25/10.06.2010. Tillgänglig i form av www – pdf: <URL:http://www.vaasa.fi/Pa_svenska/Studerande___utbildning/Grundlaggande_utbildning/Laroplan>

Barn och unga som begår brott. Handbok för socialtjänsten. Tillgänglig i form av www – pdf: <URL:http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8298/2009-101-3_20091013.pdf>

Regeringens proposition RP 252/2006 . Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till barnskyddslag och vissa lagar som har samband med den. Tillgänglig i form av www – dokument : <URL:<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+252/2006&base=errp&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD&kieli=ru>>

Regeringens proposition RP 151/2003 rd. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om ändring av 49§ i barnskyddslagen. Tillgänglig i form av

www – dokument: <URL:
<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+151/2007&base=errp&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD&kieli=ru>

Regeringens proposition RP 109/1996. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lag om försöksverksamhet med ungdomsstraff och vissa därtill hörande lagar. Tillgänglig i form av www – dokument: <URL:
<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+109/1996&base=errp&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WP&kieli=ru>

Regeringens proposition RP 229/2009. Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagstiftning om utredning av situationen för unga brottsmisstänkta och övervakning av villkorligt fängelse. Tillgänglig i form av www – document: <URL:
<http://217.71.145.20/TRIPviewer/show.asp?tunniste=RP+229/2009&base=errp&palvelin=www.eduskunta.fi&f=WORD&kieli=ru>

Intervjuer

Sjöholm Mats, kriminalöverkonstapel. Polisnärheten i Vasa.

Lampikoski Annika, häradssåklagare. Österbottens tingsrätt.

Nielsen Sari, tingsdomare. Österbottens tingsrätt.

Gunell Mari, kriminalvårdsarbetare. Vasa byrå för samhällspåföljder.

Dahl Kristian, ansvarig för Österbottens medlingsbyrå.

Strömberg Carl-Johan, utvecklingsdirektören. Lagmansgården.

Några förslag till litteratur

Carlander Margareta, 1990. Konflikter och konfliktbearbetning.

Frände Dan, Helsingfors 2009. Finsk straffprocessrätt. Edita.

Frände Dan, Helsingfors 2003. Brott och rättegång. Forum Luris.

Hauge Ragnar, 1976. Kriminalitet som ungdomsfenomen. Aldusserien 336.

Hilte Mats, Studentlitteratur 1996. Avvikande beteende – en sociologisk introduktion.

Hypen Kimmo, 2004. Vankilasta vuosina 1993 – 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuramusviraston julkaisuja 1/2004.

Janne Kivivuori, Helsinki 2009. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94.

Janne Kivivuori & Sakari Karvonen & Matti Rimpelä, Helsinki 2001. Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys kyselyjen valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 54.

Keinänen Anssi, Joensuu 2008. Yhdyskuntapalvelu empiirisen kriminologisen tutkimuksen kohteena. Joensuun yliopisto, Kauppa- ja oikeustieteiden tiedekunta.

Lantz Annika, Studentlitteratur 1993. Intervjumetodik.

Marttunen Matti, Helsinki 2002. Nuorisoprosessi: Lasten ja nuorten tekeminen rikosten viranomaiskäsittelyn arviointi. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 193.

Mohell Ulla, Helsinki 2000. Nuoritutkintavanki: Tutkimus tutkintavankeuden käytöstä ja tutkintavangin kohtelusta. Oikeusministeriön vankeinhoito – osaston julkaisuja 1/2000.

Niemelä Eino, Jyväskylä 1994. Nuorisorikollisten hoidon tehokkuus. Erityispedagogiikan laitos 52.

Nyberg Rainer, Studentlitteratur 2000. Skriv vetenskapliga uppsatser och avhandlingar med stöd av IT och Internet. Fjärde upplagan.

Päivi Honkatukia & Janne Kivivuori, Helsinki 2006. Nuorisorikollisuus: Määrä, syyt ja kontrolli. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 221.

Salmi Venla, Helsinki 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset: Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995 – 2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246.

Sehlin Staffan, Umeå 2009. Förebygger medling återfall i brott bland unga gärningsmän? En återfallstudie av medlingsverksamheterna i Hudiksvall & Örnsköldsvik. Sociologiska institutionen.